

SCHOOLBIEB 'S-HERTOGENBOSCH

Een BiEB op elke basisschool

SCHOOLBiEB 'S-HERTOGENBOSCH

Een BiEB op elke basisschool

Eerste druk: april 2011

COLOFON

OPDRACHTGEVER

Kunst van Lezen

TEKST

Oberon: Marleen Kieft en Michiel van der Grinten

EINDREDACTIE

Anette Heideman

FOTO'S

Els Danen

Jørgen Koopmanschap

VORMGEVING

Lijn 1, Haarlem

DRUK

Drukkerij Edauw + Johannissen, Den Haag

TOELICHTING KUNST VAN LEZEN

In april 2011 zijn vijf brochures uitgebracht in het kader van het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen:

- Bibliotheek op de Basisschool
- Het plezier in lezen staat voorop
- Meer lezen, beter in taal
- Werken aan netwerken
- SchoolBiEB 's-Hertogenbosch

De eerste twee brochures zijn geactualiseerde edities, de andere drie zijn nieuw. De rode draad die door alle brochures heen loopt wordt gekenmerkt door het professioneel samenwerken tussen bibliotheek, overheid, onderwijs en andere maatschappelijke instellingen om leesbevordering breed te borgen in beleid.

Het ministerie van OCW heeft in 2008 het programma Kunst van Lezen geïnitieerd. De minister heeft het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken en Stichting Lezen opdracht gegeven het programma te coördineren. Kunst van Lezen kent op dit moment vier programmalijnen:

> Invoeren BoekStart in Nederland

BoekStart is een leesbevorderingsprogramma voor baby's. Het doel is om ouders van baby's intensief met kinderboeken en het voorlezen daarvan in aanraking te brengen door ze actief te binden aan de plaatselijke openbare bibliotheek. Het vervolprogramma BoekStart in de kinderopvang is erop gericht om als bibliotheek professioneel samen te werken met kinderdagverblijven en peuterspeelzalen.

> Faciliteren Bibliotheek op de Basisschool

Kunst van Lezen stimuleert duurzame samenwerking voor leesbevordering tussen bibliotheken en basisscholen. Bibliotheek op de Basisschool is een volwaardige schoolbibliotheek die geborgd is in het beleid van zowel openbare bibliotheek als basisschool.

> Kennismaking cultuurhistorische canon

Voor de programmalijn Kennismaking met de cultuurhistorische canon van de Commissie van Oostrom, aan de hand van Nederlandstalige (jeugd)literatuur, worden de vijftig benoemde canonvensters vanuit een literair perspectief toegankelijk gemaakt voor het onderwijs.

> Landelijk dekkende voorziening van netwerken

Ter ondersteuning van de genoemde programmalijnen wordt gewerkt aan een landelijk dekkende voorziening van lokale en bovenlokale netwerken leesbevordering.

Op www.kunstvanlezen.nl staat meer informatie over het project en de vier programmalijnen.

Leesbevordering is te omschrijven als: het stimuleren van het ontwikkelen van de leesmotivatie en de literaire competentie van kinderen (0-12 jaar) en jongeren (12-18 jaar). Belangrijk uitgangspunt daarbij is het continu aanbieden van activiteiten en projecten op het terrein van leesbevordering (de doorlopende leeslijn). Met het 'ontwikkelen van leesmotivatie' doelen we op (les)activiteiten die kinderen en jongeren zoveel mogelijk positieve leeservaringen laten opdoen, zodat ze plezier in lezen krijgen en houden. Onder 'literaire competentie' verstaan we: het mee kunnen praten over boeken, de weg kunnen vinden in het brede aanbod van boeken, kennis hebben van de kenmerken van boeken (genres en dergelijke) en een eigen oordeel over boeken kunnen geven. Het gaat hierbij om kinder-, jeugd- en volwassenenliteratuur.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD 7

INLEIDING 9

1 | DE AMBITIES: EEN BiEB OP ELKE BASISCHOOL 11

- 1.1 De BiEB-formules 11
- 1.2 Context en voorgeschiedenis 11
- 1.3 De kern van schoolBiEB 13

2 | VAN IDEOLOGIE NAAR UITVOERING 14

- 2.1 Op projectniveau 14
- 2.2 Op schoolniveau 17
- 2.3 SchoolBiEB in de voor- en vroegschoolse educatie 17

3 | SCHOOLBiEB IN DE PRAKTIJK 19

- 3.1 De start op school 19
- 3.2 Huisvesting en collectie 20
- 3.3 Organisatie 22
- 3.4 Financiën 24
- 3.5 Inhoudelijke borging in het onderwijs 25

4 | TIPS EN ADVIEZEN 27

5 | EPILOOG 30

BIJLAGEN

DANKWOORD 32

GENOEMDE WEBSITES 32

**CONVENANT SCHOOLBiEBs EN BUURTBiEBs
IN DE GEMEENTE 'S-HERTOGENBOSCH 33**

DASHBOARD 34

FUNCTIEOMSCHRIJVING LEESCONSULENT 35

FUNCTIEOMSCHRIJVING LEESCOÖRDINATOR 36

VOORWOORD

Drie jaar geleden is het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen van start gegaan. Het ministerie van OCW heeft de uitvoering van dit programma in handen gegeven van Stichting Lezen en het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken (SIOB). Nauwe samenwerking van deze organisaties heeft geleid tot een aansprekend programma waarbij basisbibliotheken en Provinciale Service Organisaties (PSO's) de spil vormen. Binnen de context van het programma worden bibliotheekorganisaties aangespoord structureel samen te werken met overheid en maatschappelijke organisaties om tot breed gedragen beleidsborging te komen van de zogenoemde doorlopende leeslijn. De nadrukkelijke doelstelling is te komen tot het verbeteren van het taalniveau van kinderen.

Onderzoek (zoals beschreven in de brochure van Kunst van Lezen 'Meer lezen, beter in taal') stelt onomstotelijk vast dat er een direct verband bestaat tussen de omvang van de schoolbibliotheek (collectie, personeel) en de leesresultaten van leerlingen. Een belangrijk onderdeel van Kunst van Lezen is dan ook 'Bibliotheek op de Basisschool'. De aanpak van dit onderdeel kenmerkt zich door het maken van langlopende afspraken met scholen (en gemeente) waarbij de openbare bibliotheek zichtbaar aanwezig is binnen een basisschool. Daarbij is een goed gepresenteerde op maat gesneden collectie van wezenlijk belang. Een op de school aanwezige leesconsulent (in dienst van de bibliotheek) ondersteunt leerkrachten een paar uur per week door kinderen te helpen de juiste boeken te kiezen die passen bij hun interesse en leesniveau. Een uitgekiend monitoringinstrument legt vast wat de inzet vanuit de bibliotheek oplevert aan verbetering van het taalniveau van leerlingen. Van de school wordt verwacht dat er een klimaat heerst dat gunstig is voor het tot bloei komen van leesmotivatie en leesattitude bij alle leerlingen vanaf groep 1 tot en met groep 8. De school stelt een aantrekkelijke ruimte beschikbaar voor de bibliotheek, zorgt ervoor dat leerkrachten opgeleid worden tot leescoördinator, roostert dagelijks tijd in voor 'vrij lezen' en werkt mee aan het toetsen van leerlingen teneinde goed vast te stellen wat de vorderingen zijn. Inmiddels heeft Kunst van Lezen samen met een dertigtal basisbibliotheken en een vijftal PSO's ervaring opgedaan op 160 scholen. De conclusie van de afgesloten en nog lopende experimenten kan niet anders zijn dan dat het zeer lonend is om als bibliotheekorganisatie op een zeer intensieve manier betrokken te raken bij leesbevordering op basisscholen. Een kritische succesfactor is wel een volmondige positieve keuze van alle betrokken partijen voor deze intensieve leesbevorderingsaanpak.

Een bibliotheek die beslist om Bibliotheek op de Basisschool structureel breed in te voeren, dient zich goed bewust te zijn van het feit dat er een zorgvuldig voorbereidingstraject wacht voordat tot invoering kan worden overgegaan. Ten eerste dienen directie en managementteam van een bibliotheek de zaken intern op orde te hebben. Dit vereist een organisatie waarbij een duidelijke rolverdeling wordt afgesproken. De directie zal de aanjaagrol moeten vervullen om binnen het netwerk (bijvoorbeeld de Lokale Educatieve Agenda) de geesten bij gemeente en schoolkoepels

**Het is lonend
om als bibliotheek-
organisatie op een zeer
intensieve manier
betrokken te raken bij
leesbevordering op
basisscholen.**

rijp te maken voor door de bibliotheek gerunde schoolbibliotheken. Volgens dienen er financiële en uitvoeringsafspraken (in een overeenkomst of convenant) vastgelegd te worden om te komen tot een breed gedragen plan van aanpak. Daarna is het de beurt aan een adequaat opgeleide en goed ingevoerde educatief specialist in de backoffice van de bibliotheek die het plan van aanpak in overleg met directies van scholen gaat vaststellen. Dit plan bevat vooral generale elementen, maar ook elementen op maat van de betreffende school. Nadat het plan van aanpak is vastgesteld wordt met de daadwerkelijke uitvoering begonnen waarbij leesconsulenten en leescoördinatoren ingezet worden. De kern van de aanpak ligt in de samenwerking binnen de diverse netwerken en terugkoppeling van de resultaten van de afgesproken aanpak.

Een mooi voorbeeld van bovengeschetste werkwijze is in Nederland het project schoolBiEB in 's-Hertogenbosch. Daar verrijzen de komende jaren op alle basisscholen schoolbibliotheken. In een vroeg stadium hebben Kunst van Lezen en Bibliotheek 's-Hertogenbosch afgesproken ontwikkelingen af te stemmen en van elkaar te leren om op die manier te komen tot een ideale situatie waarin schoolbibliotheken nieuwe stijl zo goed mogelijk uit de verf komen. Dat het 'Bossche model' tot de verbeelding spreekt van andere bibliotheken bleek onlangs toen een door Kunst van Lezen georganiseerde parallelsessie op de Bibliotheek Tweedaagse in Maastricht als hoogste gewaardeerde sessie uit de bus kwam. Een belangrijke rol was tijdens die sessie weggelegd voor de betrokken wethouder Rodney Weterings die zich met overgave sterk heeft gemaakt voor de schoolBiEB-aanpak. Dit deed hij op basis van de stevige samenwerkingsafspraken tussen bibliotheek en de gezamenlijke schoolbesturen om de vernieuwende aanpak in te zetten. Voor Kunst van Lezen toonde deze gang van zaken duidelijk aan dat overeenstemming binnen het strategische netwerk zonder meer voorwaardelijk is voor een geslaagde operatie.

Omdat Kunst van Lezen de aanpak van Bibliotheek 's-Hertogenbosch heeft aangemerkt als 'schoolvoorbeeld' voor andere bibliotheken op dit terrein, is besloten onderzoeksbureau Oberon opdracht te geven de Bossche route naar de schoolbibliotheken in kaart te brengen. Het resultaat van deze verkenning ligt voor u in de vorm van deze brochure die perfect aansluit bij die andere brochure van Kunst van Lezen: 'Bibliotheek op de Basisschool. Naar een schoolbibliotheek nieuwe stijl'.

Het aansprekende voorbeeld uit 's-Hertogenbosch laat zien dat een goede samenwerking kan leiden tot mooie schoolbibliotheken, die eraan bijdragen dat kinderen graag en veel lezen. Wij hopen dat deze brochure bibliotheken, schoolbesturen, gemeenten en anderen zal inspireren om in goed overleg samen te werken aan een gezamenlijk doel: boeken in de nabijheid van zoveel mogelijk kinderen te brengen.

Adriaan Langendonk
Projectleider Kunst van Lezen
April 2011

INLEIDING

Samenwerking tussen openbare bibliotheken en het basisonderwijs is een trend aan het worden: op veel plaatsen in het land wordt volop geëxperimenteerd met het vestigen van bibliotheken op basisscholen, onder andere binnen het programma Kunst van Lezen – Bibliotheek op de Basisschool. Een van de bibliotheken die met recht als voorloper beschouwd kan worden op dit gebied is Bibliotheek 's-Hertogenbosch, omdat in de komende jaren alle Bossche basisscholen een schoolBiEB krijgen. Veel andere bibliotheken blijken deze schoolBiEB-formule een interessante formule te vinden.

Bezinning op de toekomst is voor bibliotheken een actueel thema. Immers, bibliotheken hebben te maken met dalende ledenaantallen in een veranderende maatschappij, waarin mensen boeken kopen in plaats van lenen, waarin informatie opgezocht wordt op internet in plaats van in de bibliotheek, waarin de e-reader in opmars is en waarin mensen steeds minder boeken lezen. Daarnaast hebben bibliotheken ten tijde van het schrijven van deze brochure te maken met vaak forse gemeentelijke bezuinigingen. Ze worden welhaast gedwongen keuzes te maken om toekomstbestendig te kunnen zijn.

Deze brochure beschrijft de totale omslag in het bibliotheekbeleid waar in 's-Hertogenbosch voor is gekozen om toekomstbestendig te zijn. Met het geld dat beschikbaar komt door vier wijkfilialen te sluiten, worden vijftig schoolbibliotheken geopend en veel meer kinderen bereikt. We beschrijven de radicale keuzes die zijn gemaakt, de grote ambities en de onderliggende visie. Tegelijkertijd is deze brochure ook een praktijkbeschrijving, die andere bibliotheken, schoolbesturen en gemeenten informatie biedt over de praktische uitvoering van de schoolBiEB-formule. Deze brochure is dus geen evaluatieonderzoek; daarvoor is het nog te vroeg en zijn nog geen gegevens beschikbaar.

In 's-Hertogenbosch zijn de vernieuwingen niet ingezet vanwege gedwongen bezuinigingen. De gemeente heeft zelfs een forse eenmalige investering gedaan om de schoolbibliotheken te kunnen realiseren.

Ook al is dit een unieke situatie vergeleken met veel andere gemeenten, toch laten de Bossche ervaringen een interessante koers zien vanwege het radicaal nieuwe concept. Daarom heeft Kunst van Lezen onderzoeksbureau Oberon opdracht gegeven de schoolBiEB-formule te beschrijven, zodat anderen zich erdoor kunnen laten informeren en inspireren bij hun zoektocht naar een eigen variant van een bibliotheek op de basisschool. De tekst is gebaseerd op interviews die in najaar en winter van 2010 zijn gehouden met deskundigen en betrokkenen te 's-Hertogenbosch.

Leeswijzer

We beschrijven in hoofdstuk 1 de Bossche ambities en schetsen de lokale context. In hoofdstuk 2 gaan we in op de strategieën die nodig zijn voor een dergelijke ingewikkelde veranderoperatie en op het proces van het

**Bibliotheken
worden welhaast
gedwongen keuzes
te maken om
toekomstbestendig
te kunnen zijn.**

eerste idee tot aan de uitrol van de schoolbibliotheken. Bibliotheek 's- Hertogenbosch krijgt veel vragen uit het land over wat de schoolBIEB-formule praktisch inhoudt. Hoofdstuk 3 geeft daarom veel informatie over huisvesting, collectie, organisatie, financiën en inhoudelijke borging in het onderwijs. In hoofdstuk 4 gaan we in op de mogelijkheden voor andere bibliotheken om delen uit de formule over te nemen, ook al zijn de plaatselijke omstandigheden misschien heel anders dan in 's-Hertogenbosch. In de epiloog ten slotte blikken we terug en vooruit. Achterin vindt u ook een lijst van relevante websites. ■

1 | DE AMBITIES: EEN BiEB OP ELKE BASISCHOOL

Wat houdt de schoolBiEB-formule precies in? Wat zijn de Bossche ambities, hoe zijn die gegroeid en in praktijk gebracht? In dit hoofdstuk gaan we in op deze vragen.

1.1 | De BiEB-formules

Bibliotheek 's-Hertogenbosch heeft grootschalige veranderingen ingezet onder het motto 'Bieb in beweging'¹. Op iedere basisschool komt een schoolBiEB, in zeven Brede Bossche Scholen komt een buurtBiEB en in de twee grote stadsBiEBs wordt de service verruimd en verbeterd. Alleen de schoolBiEB-formule wordt beschreven in deze brochure, de andere BiEB-formules en activiteiten voor andere doelgroepen (zoals voor leerlingen in het voortgezet onderwijs) laten we buiten beschouwing.

1.2 | Context en voorgeschiedenis

Om een goed beeld te krijgen van het proces en de veranderingen in 's-Hertogenbosch, beschrijven we een aantal omstandigheden en factoren die de lokale situatie typeren.

Bovenschoolse organisatie

Uniek voor 's-Hertogenbosch is de goede organisatie van de Bossche schoolbesturen. Alle schoolbesturen (twee grote, een kleine, drie eenpitters) werken namelijk nauw samen in de Stichting Schoolbesturen Primair Onderwijs 's-Hertogenbosch (SSPOH). Deze samenwerking is statutair vastgelegd. De SSPOH vergadert maandelijks met een of twee vertegenwoordigers van elk bestuur, met een gemeentambtenaar en een ambtelijk secretaris (een oud-schooldirecteur). Onderwerpen waarop de SSPOH de krachten bundelt, zijn onder andere huisvesting van de scholen, ict, cultuur, en monitoring, onderzoek en kwaliteit. Het grote voordeel van deze samenwerking is dat een vertegenwoordiger van de SSPOH op het gebied van deze onderwerpen namens alle schoolbesturen kan spreken. Dat heeft een belangrijke rol gespeeld bij de totstandkoming van de schoolBiEB-formule.

Gemeentebeleid

Taal is een speerpunt in het onderwijsbeleid van de gemeente 's-Hertogenbosch. Dat blijkt onder andere uit het Taalbeleidsplan *De daad bij het woord!* (2005) waarin wordt beoogd allerlei nieuwe initiatieven en bestaande projecten op het gebied van taal aan elkaar vast te knopen en organisaties die op dit gebied actief zijn met elkaar in contact te brengen. Doel van het taalbeleid is uiteindelijk dat de taalopbrengsten omhoog zullen gaan. De schoolBiEB-formule past dus naadloos in het onderwijsbeleid dat de gemeente voert.

Brede Bossche Scholen en Kindcentra 0-13

Bibliotheek 's-Hertogenbosch is partner in de Brede Bossche Scholen (BBS),

De BiEB-formules in het kort

SchoolBiEB

Op alle 43 Bossche basisscholen opent Bibliotheek 's-Hertogenbosch een schoolBiEB met een op maat gesneden en voor kinderen aantrekkelijke collectie, die de scholen kunnen betrekken bij het onderwijsprogramma en die vrij toegankelijk is voor de kinderen. De samenwerking tussen openbare bibliotheek en basisscholen wordt geïntensiveerd en uitgebreid door activiteiten, middelen en expertise. Hierdoor bereikt de Bibliotheek 's-Hertogenbosch 100% van de kinderen in 's-Hertogenbosch.

BuurtBiEB

In de zeven Brede Bossche Scholen opent Bibliotheek 's-Hertogenbosch een buurtBiEB; naast een schoolBiEB komt hier een Speel-o-theek (collectie educatief spelmateriaal voor 0-7-jarigen) en een servicepunt van de bibliotheek waar wijkgebonden (minder mobiele) volwassenen boeken kunnen lenen. Overige leden van de bibliotheek kunnen hier terecht om boeken in te leveren, te reserveren en op te halen.

StadsBiEB

Bibliotheek 's-Hertogenbosch behoudt twee kwalitatief hoogwaardige stadsbibliotheken (stadsBiEB Rosmalen en stadsBiEB Centrum). Deze bibliotheken zijn voor iedereen toegankelijk en hebben ruime openingstijden, een uitgebreide collectie en een moderne uitstraling.

WebBiEB

De webBiEB is een interactieve bibliotheek op het internet waar men 24 uur per dag toegang heeft tot de collectie. Er kan worden gereserveerd, verlengd en er kunnen aanschafsuggesties worden gedaan.

¹ Zie www.biebinbeweging.nl.

Doelstelling schoolBiEB

‘Door middel van een op maat gesneden en voor kinderen aantrekkelijke collectie media en een intensieve samenwerking met het onderwijs resulterend in een leesbevorderingsprogramma, levert de schoolBiEB een bijdrage aan het leesplezier en de lees- en taalvaardigheid van kinderen van 0–13 jaar. Veelvuldig lezen levert een bijdrage aan de emotionele en cognitieve ontwikkeling van kinderen.’

Uit: Plan van aanpak implementatie en doorontwikkeling school- en buurtBiEBs (2011).

De les die werd geleerd uit de ervaringen op de brede scholen was: leesbevordering werkt het beste als collectie en deskundigheid worden gecombineerd.

Bibliotheekdirecteur Hans Derks in een interview in NBD Collectie:

‘We onderscheiden twee kerndoelgroepen voor de bibliotheek: de leeftijdsgroep 0-13 jaar en de kern van de huidige gebruikers: de geïnteresseerde lezers. Die twee groepen gaan we kwaliteit bieden. Als we geen kwaliteit bieden zullen we onze positie verliezen.’

waar de eerste ervaringen werden opgedaan met samenwerking tussen bibliotheek en basisonderwijs. Op de brede scholen werd namelijk door de bibliotheek een boekencollectie en een automatiseringssysteem geplaatst; deze schoolbibliotheken functioneerden zonder bibliothecaris, maar met de inzet van vrijwilligers. De uitleencijfers stegen op de brede scholen daarna naar gemiddeld 21 boeken per jaar per leerling en men besefte: voor kinderen is de nabijheid van boeken cruciaal. Echter, op een van de brede scholen werd geëxperimenteerd met een enthousiaste leerkracht die zich inzette voor leesbevordering en een bibliotheekmedewerker die daarbij ondersteunde. Op die ene brede school stegen de uitleencijfers naar gemiddeld veertig geleende boeken per kind per jaar. Dat was reden genoeg om het motto ‘nabijheid van boeken is alles’ aan te vullen met ‘maar onder begeleiding van deskundigen’. Zo ontstond de schoolBiEB-formule, waarin collectie en deskundigheid onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden.

De gemeente ontwikkelt de komende jaren de Kindcentra 0–13, waarin voorschoolse voorzieningen, basisscholen, tussenschoolse en buitenschoolse opvang samenwerken en op elkaar afgestemd worden. In de kindcentra zal de samenwerking tussen bibliotheek en onderwijs verder voortgezet worden.

Bezinning op de toekomst: de Verandervisie

Dalende uitleencijfers, ontleding en een veranderende maatschappij dwingen bibliotheken om na te denken over de toekomst. Zo ook in ‘s-Hertogenbosch: in 2005 werd uit een meerjarenraming al de conclusie getrokken dat bij gelijkblijvend beleid rond 2010 een tekort van twee ton op de begroting zou ontstaan. Bibliotheek ‘s-Hertogenbosch werd daarnaast in 2007 geconfronteerd met geluiden over dreigende bezuinigingen vanuit de gemeente. Het zegt veel over hoe er over je wordt gedacht als ze op het gemeentehuis zeggen ‘vier ton eraf, dat kan wel’, vertelt de directeur van de bibliotheek. Hij heeft de dreigende bezuinigingen destijds opgevat als een signaal dat de bibliotheek zich moest bezinnen op de eigen toekomstbestendigheid en heeft daar veel gesprekken met de wethouder over gevoerd.

De dreigende bezuinigingen hebben, hoewel ze uiteindelijk niet doorgingen, de aanzet gegeven tot de Verandervisie ‘De programmerende bibliotheek’ in 2008. Het woord schoolBiEB kwam daarin nog niet voor, maar het voornemen om meer samenwerking met het onderwijs te zoeken werd er al wel in geformuleerd. ‘De bibliotheek kiest voor kwaliteit, specialisatie en vernieuwing’, was de boodschap van de Verandervisie. Bovendien werd het streven om de budgetverdeling tussen jeugd en volwassenen fiftyfifty te maken, waar die eerst veel ongelijker was (het budget voor volwassen lezers was groter dan het budget voor de kinderen). Een fiftyfifty budgetverdeling is ongeveer in overeenstemming met de verdeling van de gebruikersaantallen.

Een bibliotheek kan niet alle doelgroepen bedienen; in tijden van bezuinigingen is dat besef extra duidelijk aanwezig. Er zullen dus keuzes gemaakt moeten worden en daarbij kiest de Bossche bibliotheek voor de kernfunctie van het lezen.

100% dekking

De beslissing die misschien wel de belangrijkste beleidsbeslissing is geweest in het hele proces, is om naar een 100% dekking van de basisscholen te gaan, oftewel: op iedere Bossche basisschool een schoolBiEB. Dat idee is ontstaan in een kleine groep betrokkenen die zich bezighield met de vernieuwingsplannen van de bibliotheek naar aanleiding van de Veranderingvisie. In dat groepje zaten de directeur van de bibliotheek, de vertegenwoordiger van de SSPOH en een aantal bibliotheekmedewerkers en schooldirecteuren.

Sluiting wijkfilialen

De bibliotheek concludeerde bij het opstellen van de Veranderingvisie en bij het ontwikkelen van de BiEB-formules dat ze keuzes moesten maken. Binnen de bestaande exploitatie was het niet mogelijk om alles te blijven doen voor iedereen in de stad. Daarom is de keuze gemaakt om het oude 'filiaaldenken' los te laten, waarbij in een groter aantal vestigingen aanbod aan iedereen werd geboden en is besloten vier wijkfilialen van de bibliotheek te sluiten.

1.3 | De kern van schoolBiEB

Samenvattend kunnen we vier uitgangspunten noemen die in 's-Hertogenbosch ten grondslag liggen aan het opzetten en in de praktijk brengen van het schoolBiEB-concept.

1 | Boeken in de nabijheid van alle kinderen brengen

De stellige overtuiging die aan de basis ligt van schoolBiEB is dat boeken lezen van groot belang is voor de taalontwikkeling van kinderen. Boeken in de nabijheid van kinderen brengen wordt beschouwd als dé manier om kinderen aan het lezen te krijgen en op die manier hun taalontwikkeling te stimuleren.

2 | Toekomstbestendigheid betekent keuzes maken

Een tweede belangrijke keuze is die voor het lezen als de kernfunctie van de bibliotheek. De bibliotheek moet durven kiezen voor kwaliteit voor de twee kerndoelgroepen: de leeftijdsgroep 0–13 jaar en de geïnteresseerde lezers.

3 | Budgetneutraal werken

Door wijkfilialen te sluiten kunnen – budgetneutraal – schoolBiEBs en buurtBiEBs geopend worden. Dat betekent dat door het sluiten van vier wijkfilialen, vijftig jeugdboekencollecties (met bijbehorende kasten en computers) en zes fte aan leesconsulenten bekostigd kunnen worden.

4 | Collectie alleen is niet genoeg

Bibliotheek 's-Hertogenbosch kiest heel bewust voor een relatief arbeidsintensieve formule waarbij de samenwerking tussen bibliotheek en onderwijs niet beperkt blijft tot het leveren van een goede collectie. SchoolBiEB betekent ook: de inzet van professionele leesconsulenten op hbo-niveau. ■

De tuinscène

Belangrijke ontwikkelingen en vernieuwingen hebben vaak 'een moment waarop het allemaal begon'. Zo was het ook in 's-Hertogenbosch. De directeur van de bibliotheek kan er nog in geuren en kleuren over vertellen: 'Het was mooi weer, we zaten in de tuin, de zon scheen en de konijnen liepen over het gras. Dat alles zorgde voor een uitstekende stemming.' Tijdens deze tuinsessie werd het idee geboren om voor 100% dekking te gaan: een schoolBiEB op alle Bossche basisscholen.

Succesfactoren

Hoe komt het dat de schoolBiEB-formule in 's-Hertogenbosch in brede kring zo goed is ontvangen? Er is een aantal succesfactoren aan te wijzen:

- het grote enthousiasme bij bibliotheek en bovenschoolse koepel;
- de goed georganiseerde bovenschoolse koepel;
- de politieke besluitkracht bij de gemeente;
- de professionele ondersteuning op het gebied van strategie en communicatie.

2 | VAN IDEOLOGIE NAAR UITVOERING

De samenwerkende partijen hebben hun samenwerking vastgelegd in een stadsbreed convenant waarin de wederzijdse verantwoordelijkheden, doelen en intenties staan beschreven.

Het ideaal 'boeken in de nabijheid van kinderen brengen' vertalen naar een schoolBiEB-formule die praktisch uitvoerbaar en financieel haalbaar is: dat is de uitdaging waar Bibliotheek 's-Hertogenbosch zich voor gesteld zag. Hoe heeft de Bossche bibliotheek dat aangepakt? Hoe zorgt de bibliotheek ervoor dat ideologie en management samengaan in de schoolBiEB-formule? We beschrijven hoe het ambitieuze plan op elke basisschool een schoolBiEB te vestigen is uitgedacht, voorbereid en in de praktijk is gebracht, zowel op projectniveau (paragraaf 2.1) als op schoolniveau (paragraaf 2.2). De idealen strekken verder dan boeken in de nabijheid brengen van kinderen in de basisschoolleeftijd; het is de bedoeling dat in de nabije toekomst ook jongere kinderen toegang krijgen tot een schoolBiEB. Daarom geven we in paragraaf 2.3 een korte schets van de stand van zaken rond de samenwerking tussen bibliotheek en de voor- en vroegschoolse educatie.

2.1 | Op projectniveau

In deze paragraaf wordt beschreven hoe Bibliotheek 's-Hertogenbosch de vernieuwingen rondom schoolBiEB op projectniveau heeft voorbereid en geïmplementeerd.

Convenant

Voor een succesvolle invoering van de schoolBiEBs is een hechte samenwerking tussen de bibliotheek en de Bossche schoolbesturen noodzakelijk. De samenwerkende partijen hebben hun samenwerking daarom vastgelegd in een stadsbreed convenant waarin de wederzijdse verantwoordelijkheden, doelen en intenties staan beschreven. Op 14 juli 2010 is dit convenant schoolBiEBs en buurtBiEBs in de gemeente 's-Hertogenbosch officieel ondertekend (zie foto). In bijlage 3 kunt u de tekst van dit convenant vinden. Door middel van het ondertekenen van het convenant is

vastgelegd dat alle partijen inspanningen zullen leveren om in alle basisscholen van de gemeente 's-Hertogenbosch een schoolbibliotheek te vestigen.

Aansturing

'Veranderingen die zo omvangrijk en cruciaal zijn, vereisen een projectgroep op hoog niveau', vond de bibliotheekdirecteur bij aanvang van het project. Daarom is een interne projectgroep opgericht die verantwoordelijk is voor de uitvoering van de hele veranderoperatie en die wekelijks vergadert. Bibliotheek 's-Hertogenbosch beseftte dat er voor zo'n groot-schalig verandertraject onvoldoende kennis en expertise in huis was op het gebied van strategie en communicatie. Daarom werd de projectgroep gedurende het ontwikkelingstraject ondersteund door een externe adviseur op het gebied van strategie en communicatie. De projectgroep overlegde over beleidskwesties met het afstemmingsoverleg, waarin bibliotheek, schoolbesturen en de gemeente vertegenwoordigd waren. De samenstelling van de projectgroep wisselde in de verschillende fasen van het traject.

Voor een goede aansturing van het project is het noodzakelijk zicht te houden op de beoogde doelen en resultaten. Er wordt daarom over verschillende zaken gerapporteerd:

- een maandelijkse financiële en inhoudelijke rapportage (die o.a. uitleencijfers bevat);
- een overzicht van de status van de projectuitvoering;
- een zogenaamd dashboard, een schematisch overzicht dat inzicht geeft in de mate waarin de schoolBiEB-formule al is ingevuld op de scholen (dit overzicht is nog in ontwikkeling; zie bijlage 4).

Personeel

De grootschalige veranderingen binnen de bibliotheek vergen een doordacht personeelsbeleid. In 's-Hertogenbosch is de sluiting van de vier filialen zonder gedwongen ontslagen opgevangen. Dat kon dankzij natuurlijk verloop en het afsluiten van tijdelijke contracten. De invoering van de schoolbibliotheek betekent dat er de komende jaren geleidelijk in totaal zes fte aan leesconsulenten worden aangesteld. Er is intern aan medewerkers de mogelijkheid geboden om leesconsulent te worden; zeven collega's hebben in dat kader de cursus 'bibliotheekwerk en primair onderwijs' gevolgd om te onderzoeken of deze functie iets voor hen zou zijn. Twee zijn ook daadwerkelijk leesconsulent geworden. De overige leesconsulenten worden de komende jaren zowel intern als extern geworven.

Politiek

Vanaf het moment dat de vernieuwingsplannen ontstonden, maar nog lang voor de plannen concreet waren, is gewerkt aan het onderhouden van goede contacten met de raadsfracties. De directeur van de bibliotheek ziet dat bij uitstek als een taak van de bibliotheekdirecteur. 'Het onderhouden van contacten met de raadsfracties is cruciaal, ook of misschien juist, in tijden dat er nog geen concrete bezuinigingen spelen. Als er alleen contacten zijn op het moment dat je als bibliotheek iets van ze wilt, levert dat geen goodwill op.' Bovendien stellen de fracties contact met de bibliotheek zeer op prijs, ze zijn meestal erg geïnteresseerd in hoe het gaat met een publieke voorziening als de openbare bibliotheek. Concreet betekent dit dat de directeur van de bibliotheek alle fracties individueel heeft uit-

Externe communicatie

De keuzes die gemaakt worden, moeten al in een vroeg stadium aan mensen uitgelegd worden. Het motto 'vroeg interacteren' is toegepast in de communicatie met politiek, pers en maatschappelijke organisaties. Daarbij heeft ook de goede organisatie van de Bossche schoolbesturen in de SSPOH een grote rol gespeeld. Dankzij dit samenwerkingsverband tussen alle basisschoolbesturen was er sprake van een gedeelde visie van alle scholen en dat heeft veel betekend in het overtuigen van onder andere de gemeenteraad en maatschappelijke groepen. Immers, de SSPOH kon namens alle schoolbesturen praten, dus namens 100% van de Bossche scholen: dat werkte overtuigend.

De gouden tip

De gouden strategische tip van de bibliotheekdirecteur is 'Maak duidelijke keuzes! Doe geen dingen half. Een verdedigende opstelling heeft in tijden van bezuinigingen nauwelijks invloed; radicale keuzes maken en die uitleggen echter wel. Dan is de bibliotheek veel meer in staat om zich te handhaven in de politieke arena.'

genodigd voor een gesprek. Alle fracties reageerden positief op deze uitnodiging. Dit heeft ongetwijfeld bijgedragen aan het goedkeuren van de Verandervisie in 2008 en het unanieme positieve besluit over de (eenmalige) investering van 1,73 miljoen euro voor het vestigen van de school- en buurtBiEBs in november 2009.

Pers

Ook de pers is al in een vroeg stadium betrokken bij de veranderingen. Er zijn al snel persberichten uitgegaan en er is onder andere een groot artikel in het Brabants Dagblad geplaatst met de kop 'Bieb gaat terug naar lezen' waarin de Verandervisie werd uitgelegd.

Maatschappelijke organisaties

Niet alleen pers en politiek, maar ook maatschappelijke organisaties zoals ouderenorganisaties en buurthuizen zijn benaderd. Al vroeg gingen leden van de projectgroep bij deze organisaties op bezoek om de problemen uit te leggen waar de bibliotheek mee worstelde en hen deelgenoot te maken van de gedachte van waaruit de bibliotheek deze problemen het hoofd wilde gaan bieden. 'Deze bezoeken hebben een dempende werking gehad', aldus een van de projectgroepleden.

Filiaalsluitingen

Het sluiten van de vier wijkfilialen vergt natuurlijk ook veel aandacht en zorgvuldigheid voor wat betreft de communicatie. Een paar maanden voor het sluiten van het eerste filiaal is een brief geschreven naar alle 16.000 volwassen bibliotheekleden over de plannen en de voorgenomen sluitingen. Hierop kwamen ongeveer 250 brieven en mails van mensen die niet blij waren met de plannen. Zij hebben allemaal persoonlijk antwoord gekregen. Drie weken voor de daadwerkelijke sluiting van elk filiaal kregen de leden die actief leenden in het betreffende filiaal nogmaals een brief, ditmaal vergezeld met het aanbod van een gratis jaarabonnement voor de bibliotheek.

De bibliotheekmedewerkers in de verdwijnende wijkfilialen hebben zich uit eigen beweging ingezet voor een goede communicatie met hun lezers. Zij benaderden hun klanten actief met de vraag of en hoe zij van plan waren na de sluiting te blijven lenen. Dit initiatief werkte goed en is in de andere filialen overgenomen. Met name de groep niet-mobiele ouderen had moeite met de sluiting van hun bibliotheekfiliaal, sommigen vanwege de sociale functie van bibliotheekbezoek, voor anderen omdat ze niet naar het centrum kunnen komen. Tijdens speciale spreekuren konden zij hun verhaal kwijt. Naar aanleiding van deze spreekuren zijn sommige mensen doorverwezen naar welzijnsorganisaties en zijn ook meer voorzieningen getroffen om tegemoet te komen aan de niet-mobiele ouderen. Zij kunnen terecht in de buurtBiEB, waar een beperkte collectie voor volwassenen wordt geboden en waar gereserveerde boeken kunnen worden opgehaald. Ook worden er cursussen gegeven over het gebruik van de bibliotheekwebsite, zodat ook mensen zonder internetervaring leren hoe ze boeken kunnen reserveren. En er wordt een zogenaamde biebbox ontwikkeld: een volledig geautomatiseerde voorziening waar men heel gemakkelijk boeken kan ophalen en inleveren. Zo'n biebbox kan bijvoorbeeld in een winkelcentrum komen te hangen.

Al in een vroeg stadium gingen leden van de projectgroep bij maatschappelijke organisaties op bezoek om de problemen uit te leggen waar de bibliotheek mee worstelde.

2.2 | Op schoolniveau

In deze paragraaf beschrijven we het voorbereidingstraject op het niveau van de basisscholen. Hiernaast staat afgebeeld waar volgens planning eind 2013 de schoolBiEBs en buurtBiEBs gevestigd zullen zijn. De uitvoeringsfase in de jaren 2010-2013 is dus in volle gang. Onder leiding van de manager schoolBiEB wordt op iedere basisschool hetzelfde proces gevolgd om een schoolBiEB te vestigen. Daarbij is ruimte voor maatwerk, want iedere school is weer anders en daar probeert de bibliotheek zo goed mogelijk rekening mee te houden.

Intrinsieke motivatie

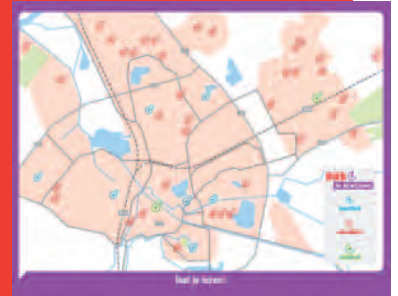
Meestal was het niet moeilijk om bij de schooldirecteuren steun en draagvlak te krijgen voor de Veranderingvisie en de schoolBiEB-formule. De eerste reactie op het streven naar 100% dekking van de schoolBiEB op de basisscholen was vaak 'Logisch! Waarom is dat niet eerder bedacht!' Toch heeft de bovenschoolse koepel nog wel te maken gehad met schooldirecteuren die bezwaren hadden. 'De gedachte "Zo'n schoolBiEB, dat vindt iedereen toch leuk!" bleek iets te optimistisch', vertelt een van de schoolbestuurders. 'Daar hebben we iets te gemakkelijk over gedacht. We hadden de communicatie met de schooldirecteuren serieuzer moeten aanpakken.' In 's-Hertogenbosch bleek bijvoorbeeld dat sommige basisschooldirecteuren geen ruimte voor de bibliotheek beschikbaar hadden in hun school. Anderen hadden geen rekening gehouden met de kosten voor het in stand houden van de collectie. De strategie vanuit de projectgroep was: de bezwaren serieus nemen en snel actie ondernemen, bijvoorbeeld door een bezoek te regelen aan de pilot van schoolBiEB, zodat iedereen met eigen ogen kon zien hoe schoolBiEB werkt. Het succes van actieve en gemotiveerde scholen bleek andere scholen te kunnen motiveren.

Kennis over onderwijs

Om een succesvolle samenwerking met basisscholen aan te kunnen gaan is het een voorwaarde dat er in de bibliotheek voldoende kennis over het basisonderwijs aanwezig is. In veel bibliotheken is dat niet vanzelfsprekend. 'Bij ons in 's-Hertogenbosch had dat een valkuil kunnen zijn, als we de onderwijspartners niet in zo'n vroeg stadium al bij schoolBiEB hadden betrokken', vertelt een van de leden van de projectgroep. Met behulp van deskundigheidsbevordering (zie ook paragraaf 3.3) wordt bovendien gewerkt aan het vergroten van kennis over onderwijs bij de leesconsulenten.

2.3 | SchoolBiEB in de voor- en vroegschoolse educatie

We besteden in deze paragraaf aparte aandacht aan de aansluiting tussen schoolBiEB en het VVE-beleid voor de allerjongste kinderen. In de uitwerking van de nieuwe bibliotheekplannen heeft tot nu toe de nadruk gelegen op de samenwerking met de basisscholen, waardoor de kinderen in de basisschoolleeftijd worden bereikt. Maar het idee van de formule is dat schoolBiEB ook bedoeld is voor de groep nul- tot vierjarigen, voor wie de schoolBiEB-formule op dit moment nog niet optimaal wordt ingezet. Er zijn meestal wel wat boeken voor de allerjongste kinderen aanwezig, maar nog niet voldoende om op grote schaal intensief gebruikt te kunnen worden. Elke leidster heeft een groepspas, maar die wordt in de praktijk maar weinig gebruikt. Vaak komt dat door praktische oorzaken (geen tijd, hoe werkt het, wanneer is de BiEB open etc.).

De plattegrond van 's-Hertogenbosch met de vier nieuwe BiEB-formules zoals die nu en in de komende jaren worden gerealiseerd.

Een schoolbestuurder vertelt:

'We waren met een paar schooldirecteuren die nog wat aarzelingen hadden over het schoolBiEB-concept op bezoek bij de schoolBiEB van OBS De Springplank, die toen nog in de pilotfase was. We zaten daar in de schoolBiEB en er kwam een Afghaans meisje van een jaar of zeven een dikke bundel kinderpoëzie lenen en dat lenen deed ze helemaal zelf. Wij vroegen haar of ze veel las en ze vertelde: "Door de schoolBiEB wel, maar vroeger kwam ik nooit in de bibliotheek, want die is aan de andere kant van de drukke weg en die mag ik niet alleen oversteken." Haar ouders waren ook niet gewend om haar te brengen of om samen naar de bibliotheek te gaan. Juist voor die kinderen is de schoolBiEB ontzettend belangrijk. De glinsterogen van dat meisje, die waren heel erg overtuigend.'

BoekStart

BoekStart voor baby's is de Nederlandse variant van de succesvolle aanpak uit Groot-Brittannië, waarbij gezinnen met een baby in contact worden gebracht met boeken en met de bibliotheek. Bibliotheek 's-Hertogenbosch doet al twee jaar mee met BoekStart voor baby's en is een van de proefsteden voor BoekStart in de kinderopvang dat in het voorjaar van 2011 van start is gegaan. In het project BoekStart in de kinderopvang werken bibliotheek en kinderopvang samen om een rijke en stimulerende leesomgeving voor kinderen te creëren voor kinderen van nul tot vier jaar. Zie www.boekstart.nl.

Door een kleine groep van betrokkenen is een onderzoek uitgevoerd naar de vraag hoe de aansluiting tussen het gemeentelijke VVE-beleid en schoolBiEB het beste vorm kan krijgen. Dit onderzoek heeft geresulteerd in een aantal mogelijke scenario's die van elkaar verschillen qua bereik en prijskaartje (variërend van BiEBs op alle kindervoorzieningen tot het uitbreiden van het schoolBiEB-aanbod naar alleen de VVE-locaties). Voor de financiering zullen fondsen en overheden gevonden moeten worden die daaraan willen bijdragen. Op het moment dat deze brochure geschreven werd, is nog niet duidelijk voor welk scenario gekozen zou worden. Vanuit VVE-gelden kan maar heel beperkt worden bijgedragen aan de schoolbibliotheken: hooguit voor de aanschaf van een beperkte collectie die past bij thema's uit een VVE-programma.

SchoolBiEB kan juist voor doelgroepgezinnen waar geen leescultuur heerst, van grote betekenis zijn en de leesconsulent zal nog belangrijker zijn dan op de basisschool. Immers, met name de ouders zullen betrokken moeten worden bij het lenen en lezen van boeken en dat vraagt in sommige gezinnen een forse verandering. Een leesconsulent zal dan een onmisbare schakel worden richting ouders die niet gewend zijn te lezen met hun kind. Idealiter wordt de leesconsulent een vertrouwd persoon die ouders stimuleert tot voorlezen, samen lezen en bibliotheekbezoek. Voor deze ouders is het een voordeel dat de schoolBiEB kleiner en overzichtelijker is dan de stadsBiEB. ■

3 | SCHOOLBiEB IN DE PRAKTIJK

De fase van de praktische totstandkoming van de bibliotheken op de scholen wordt ook wel de uitrol van schoolBiEB genoemd. In dit hoofdstuk gaan we dieper in op de praktische zaken die komen kijken bij het vestigen van de schoolBiEBs op de basisscholen. Dat doen we aan de hand van de volgende thema's: huisvesting en collectie (3.2), de organisatie (3.3), de financiën (3.4) en de borging in het onderwijs²(3.5).

Voor een succesvolle realisatie van de schoolBiEB-formule heeft Bibliotheek 's-Hertogenbosch heldere samenwerkingsafspraken geformuleerd die voor iedere school en schoolBiEB gelden. Van elke paragraaf staan de samenwerkingsafspraken in een kader vermeld. In de tekst lichten we de thema's nader toe. We beginnen in 3.1 met een beschrijving van hoe de start van de schoolBiEBs op de scholen verloopt.

3.1 | De start op school

Een basisschool begint concreet iets te merken van schoolBiEB als de eerste contacten tussen bibliotheek en school gelegd worden. De manager schoolBiEB neemt het eerste initiatief en voert een gesprek met de schooldirecteur en de leescoördinator van de school: 'Dat eerste gesprek is heel belangrijk. Vanaf het begin moet een aantal zaken heel helder zijn, zoals: de schoolBiEB is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van bibliotheek en school. Ook vertellen we meteen heel duidelijk dat het de bedoeling is dat de leesconsulent zich op school zo veel mogelijk bezighoudt met de inhoudelijke invulling van de leesbevordering en zo min mogelijk met opruimen, het regelen van pasjes etc.' Om de zakelijke kant van de samenwerking vast te leggen, is er een samenwerkingsovereenkomst opgesteld die wordt ondertekend door de bibliotheek en de scholen. In deze overeenkomst staan de concrete afspraken en wederzijdse verantwoordelijkheden beschreven.

Na het eerste gesprek over doel, verwachtingen en taakverdeling, volgen de concrete en praktische zaken. Vanaf dat moment wordt ook de leesconsulent ingeschakeld. Alle praktische dingen die komen kijken tot aan de opening van de schoolBiEB (van het eerste contact tot aan de opening) staan in een overzicht vermeld. Rondom elke nieuwe schoolBiEB treedt ook een communicatieplan in werking. De afdeling communicatie en PR van de bibliotheek zorgt onder andere voor publiciteitsmateriaal en informatie over de komst van de schoolBiEB.

Leerlingen en team inspireren

Na het eerste overleg tussen de manager schoolBiEB en de schooldirecteur volgt al snel de zogenaamde inspiratiemiddag voor het hele schoolteam. Deze middag heeft een tweeledig doel: informeren en inspireren. Het informatiegedeelte dient om de leerkrachten op de hoogte te brengen van openingstijden, uitleen, het gebruik van pasjes etc. Het inhoudelijke deel is bedoeld ter inspiratie. Leesbevorderingsexpert Jos Walta heeft de leesconsulenten en jeugdbibliothecarissen getraind om het inhoudelijke deel

Voor een succesvolle realisatie van de schoolBiEB-formule heeft Bibliotheek 's-Hertogenbosch heldere samenwerkingsafspraken geformuleerd die voor iedere school en schoolBiEB gelden.

² Deze indeling is gebaseerd op het invoeringsmodel voor bibliotheken op basisscholen dat is geïntroduceerd in de brochure *Bibliotheek op de Basisschool. Naar een schoolbibliotheek nieuwe stijl* (Oberon, 2010).

Wie spelen een rol bij de uitrol van de schoolBiEB?

• Manager schoolBiEB

De manager schoolBiEB is door de bibliotheek voor 0,8 fte aangesteld om leiding te geven aan het proces van de uitrol van de schoolBiEB-formule.

• Manager transitie

De manager transitie is verantwoordelijk voor het gereed maken van de faciliteiten voor de opening van de schoolbibliotheken.

• Schooldirecteur

De schooldirecteur heeft een cruciale rol bij een succesvolle invoering van schoolBiEB. De directeur creëert draagvlak en staat voldoende dichtbij de ontwikkelingen om beslissingen te kunnen nemen.

• Leesconsulent

De leesconsulent ondersteunt vanuit de bibliotheek de leerkrachten en vrijwilligers bij het goed functioneren van de schoolBiEB en bij het werken aan leesbevordering (vier uur per school per week).

• Leescoördinator

Op iedere school wordt een leescoördinator benoemd, een leerkracht die samen met de leesconsulent zorg draagt voor de schoolBiEB en leesbevordering op school. De leescoördinator heeft de cursus Open Boek gevolgd (zie www.cursusopenboek.nl).

van de inspiratiemiddag te verzorgen. Het doel is de leerkrachten te enthousiasmeren voor kinder- en jeugdliteratuur en op de hoogte te brengen van actualiteiten op dat gebied.

Een bijzondere positie in het inspireren en enthousiasmeren voor de schoolBiEB is weggelegd voor de schooldirecteur. In 's-Hertogenbosch heeft de ervaring geleerd dat de houding van de directeur bepalend is voor het draagvlak in het team. Natuurlijk hoeven de schooldirecteuren niet alles zelf te doen; ze kunnen concrete taken overdragen aan bijvoorbeeld de leescoördinator.

Ook de leerlingen worden warm gemaakt voor de schoolBiEB, nog voordat die officieel in bedrijf is. De leesconsulent maakt een rondje langs alle klassen, waarbij ze de schoolBiEB introduceert en een wedstrijd uitroept voor het maken van de mooiste boekenlegger.

De opening

Iedere schoolBiEB die klaar is voor gebruik, wordt feestelijk geopend. Bij de opening worden onder andere de winnaars van de boekenleggerwedstrijd bekend gemaakt en er wordt een toneelstuk opgevoerd door studenten aan de theateropleiding van 's-Hertogenbosch. De directeur van basisschool Sterrenbosch noemde de schoolBiEB bij de opening op zijn school 'een cadeautje voor de school' en zo wordt dat ook gevierd.

3.2 | Huisvesting en collectie

In deze paragraaf staan huisvesting en collectie centraal. De samenwerkingsafspraken die gelden voor deze onderwerpen staan in het blauwe kader op de volgende pagina.

Locatie

Wat is de beste plek voor de schoolBiEB? Ieder schoolteam kan daar zelf over beslissen, zolang de locatie maar centraal gelegen is en minimaal 30 m² bedraagt. Op sommige scholen is gekozen voor de schoolBiEB in een leegstaand lokaal. Het voordeel daarvan is dat het een aparte ruimte is, waarin ook gepraat kan worden zonder dat dat meteen overlast geeft voor anderen. Scholen die geen lokaal leeg hebben staan, moeten een andere oplossing zoeken. Eén school koos voor de schoolBiEB in de teamkamer (een centrale plek in de school waar goed zicht op gehouden kan worden) en een andere school vond de grote centrale hal een geschikte plek, zodat je meteen als je de school binnenkomt de boekenkasten ziet staan. De school is verantwoordelijk voor beheer en schoonmaak van de ruimte.

Inrichting

Bibliotheek 's-Hertogenbosch zorgt voor de inrichting van de schoolBiEB: herkenbare oranje verrijdbare boekenkasten en een computer met uitleen- en raadpleegfunctie. Ook het onderhoud van de computer wordt geregeld vanuit de ict-afdeling van de bibliotheek. 'Dat is allemaal heel goed georganiseerd', vertelt een leescoördinator: 'Als de computer stuk is, dan komt er dezelfde dag nog iemand om 'm te repareren.' Dezelfde leescoördinator vertelt dat zij op haar school de afspraak heeft gemaakt

dat alleen de leescoördinator de kasten mag verrijden: 'Je mag best een beetje streng zijn op de materialen.' Leescoördinator, leesconsulent en vrijwilligers zorgen er in overleg voor dat de schoolBiEB opgeruimd en netjes blijft en dat de tafels en vitrines ingericht worden.

De collectie

Iedere schoolBiEB bevat een uitgebreide collectie van vijf boeken per leerling. Vanuit Bibliotheek 's-Hertogenbosch is een collectioneur aangesteld die voor de aanschaf van alle schoolBiEB-collecties zorgt. De samenstelling van de collectie wordt mede bepaald door de scholen: zowel de leerkrachten als de leerlingen kunnen daarbij hun zegje doen door middel van enquêtes. Daarnaast kunnen kinderen in iedere schoolBiEB aanschaf-suggesties doen. Het streven is om in iedere schoolBiEB een aantrekkelijke collectie te hebben staan waar kinderen graag over praten en die ze met plezier lezen.

Naast de boeken die in de eigen schoolBiEB staan, bestaat voor leerlingen en leerkrachten de mogelijkheid om gebruik te maken van de stadsbrede achtergrondcollectie. Het streven is dat deze collectie twee boeken per leerling (dat betekent ruim 26.000 banden) gaat bevatten. De achtergrondcollectie bevat boeken over specialistische onderwerpen en themacollec-

Huisvesting en collectie

- De school stelt een centrale ruimte van circa 30 m² beschikbaar.
- De BiEB is flexibel ingericht en vrij toegankelijk.
- De collectie bestaat uit vijf banden per leerling.
- Er is een achtergrondcollectie beschikbaar van twee banden per leerling.
- 10% van de schoolBiEB-collectie wordt jaarlijks vervangen.

Organisatie

- De openingstijden zijn minimaal gelijk aan schooltijden.
- Er is zelfbediening.
- Er is een leesconsulent benoemd.
- Er is een leescoördinator benoemd.
- Er is beleidsafstemming tussen leesconsulent en leescoördinator.
- Er zijn voldoende vrijwilligers.
- De schoolBiEB bereikt leerlingen, leerkrachten en ouders.

Belangrijkste taken leesconsulent:

- ondersteunen bij het opzetten van leesbevorderingsbeleid en bij leesbevorderingsactiviteiten;
- introduceren van Rode Draad-projecten;
- contact onderhouden met leescoördinator en schooldirecteur;
- het gebruik van themacollecties stimuleren en regelen;
- zorgen voor nieuwsbrieven voor leerkrachten en ouders;
- zorg dragen voor een goede praktische gang van zaken in de schoolBiEB;
- begeleiden en instrueren van vrijwilligers (bijvoorbeeld bij inrichting en uitlenen).

ties (passend bij thema's in de klas, zoals seizoenen, Kerstmis, Sinterklaas etc.). Leerkrachten krijgen een groepspas en kunnen voor zes weken een themacollectie lenen die dan met het wekelijkse transport op de school wordt afgeleverd. Met hetzelfde transport worden ook de boeken die door kinderen zijn gereserveerd op school bezorgd.

3.3 | Organisatie

Welke organisatorische afspraken zijn van belang voor het goed draaien van een schoolBiEB? Die vraag wordt in deze paragraaf beantwoord. We beginnen met de samenwerkingsafspraken die rondom de organisatie zijn gemaakt (zie bovenste kader).

Het ideaal van schoolBiEB is kinderen in aanraking te laten komen met boeken: zo dichtbij en zo gemakkelijk mogelijk. Om dat doel te kunnen realiseren dienen de schoolBiEBs ruime openingstijden te hebben en vrij toegankelijk te zijn zodat kinderen (zeker uit de bovenbouw) zelf boeken kunnen lenen.

Leesconsulent

De schoolBiEB-formule houdt nadrukkelijk meer in dan een collectie boeken op scholen neerzetten. Bibliotheek 's-Hertogenbosch is ervan overtuigd dat het minstens zo belangrijk is om de scholen deskundigheid en begeleiding op het gebied van leesbevordering te bieden. Daarom maakt de functie van leesconsulent onlosmakelijk deel uit van de formule. De leesconsulent is gedurende het schooljaar wekelijks vier uur beschikbaar voor iedere school. Uiteindelijk zullen er in 2013 zes à acht leesconsulenten werkzaam zijn. Bibliotheek 's-Hertogenbosch kiest hierbij heel bewust voor leesconsulenten met een hbo-werk- en denkniveau. 'Dat is een goede zaak,' vindt de manager schoolBiEB: 'want het vraagt nogal wat kennis en vaardigheden om te kunnen communiceren en samenwerken met een leerkrachtenteam en een schooldirecteur, vrijwilligers aan te sturen en samen met de leerkrachten invulling te geven aan een jaarplan voor leesbevordering op een school.'

Tot nu toe wordt Bibliotheek 's-Hertogenbosch ermee geconfronteerd dat mensen die solliciteren voor de functie van leesconsulent of uit het bibliotheekvak komen (maar geen ervaring hebben met onderwijs) of uit het onderwijs komen (maar minder weten over kinder- en jeugdliteratuur). Daarom volgen de leesconsulenten de mbo-opleiding 'Medewerker Bibliotheek in de Basisschool' (door ROC Midden Nederland gegeven in opdracht van Kunst van Lezen), die het mogelijk maakt kennis en ervaring aan te vullen. In de toekomst is het ook de bedoeling dat ze de hbo-variant gaan volgen. De leesconsulenten volgen ook de cursus Open Boek (die is bedoeld voor de leescoördinatoren) om op die manier goed op de hoogte te zijn van de kennis en vaardigheden die de leescoördinatoren in die cursus verwerven. De functieomschrijving van de Bossche leesconsulent vindt u in bijlage 5.

In paragraaf 3.5 over de borging in het onderwijs gaan we verder in op de manier waarop leescoördinator en leesconsulent inhoud kunnen geven aan leesbevorderingsbeleid.

Leescoördinator

Op iedere school waar een schoolBiEB komt, wordt ook een leescoördinator benoemd; afhankelijk van de grootte van de school en de fase waarin de schoolBiEB verkeert, vragen de taken van een leescoördinator zo'n twee tot drie uur per week. De functieomschrijving van de leescoördinator staat in bijlage 6. Leescoördinatoren volgen de cursus Open Boek: 'Dat is een goede voorbereiding op het leescoördinatorschap,' vindt een leescoördinator: 'maar het belangrijkste is om vooral op een positieve manier met iedereen te communiceren.' Zij vertelt het belangrijk te vinden erachter te komen welke kinderen thuis absoluut niet lezen, zodat ze die kinderen extra kan stimuleren boeken te lenen en ook haar collega-leerkrachten kan vragen daar rekening mee te houden.

De geïnterviewde leescoördinator vertelt het ook als haar taak te zien ervoor te zorgen dat te laat ingeleverde boeken weer terugkomen. 'Ik doe dat altijd op een positieve manier en bij de ouders, niet bij de kinderen! Want als je niet uitkijkt, dan zorgt een negatieve benadering rondom het inleveren van boeken voor een negatieve houding en negatieve associaties ten opzichte van boeken bij de kinderen. En hebben ze dan nog zin om te lezen?'

Overleggen

Voor leesconsulenten en leescoördinatoren is regelmatig overleg van groot belang om het beleid op het gebied van leesbevordering te formuleren en uit te voeren. De collectie moet immers zoveel mogelijk bij het onderwijsprogramma betrokken worden (zie daarvoor ook paragraaf 3.5). Leescoördinator en leesconsulent vormen op een school de kern van de schoolBiEB en overleggen vaak met elkaar. Leesconsulenten onderling kunnen veel leren van de ervaringen die zij op hun scholen opdoen. Omdat zij geen vaste werkplek hebben en meestal op de scholen zijn, is daarom een overlegstructuur ontwikkeld. Onder leiding van de manager schoolBiEB wordt maandelijks een leesconsulentenoverleg gehouden. Om de maand schuiven de jeugdbibliothecarissen die werkzaam zijn in de stadsBiEBs daarbij aan, zodat dan alle medewerkers voor de doelgroep 0-13 jarigen rond de tafel zitten.

Leescoördinator en leesconsulent vormen op een school de kern van de schoolBiEB.

Belangrijkste taken leescoördinator:

- de brugfunctie tussen leesconsulent en team vervullen;
- het team inspireren en ondersteunen bij het ontwikkelen en opzetten van leesbevorderingsactiviteiten;
- het team enthousiasmeren voor kinderboeken;
- een jaarplan leesbevordering opstellen (samen met de leesconsulent);
- bemiddelen bij zoekgeraakte boeken en boetes;
- mede zorg dragen voor thematafels en de inrichting.

Financiën

De bibliotheek betaalt:

- de investeringskosten voor collectie, inrichting en systeemkosten;
- de personeelskosten voor de leesconsulent.

De school betaalt:

- een bedrag van € 8,65 per leerling per jaar;
- de personeelskosten voor de leescoördinator.

De gemeente:

- heeft bijgedragen aan de eenmalige projectkosten voor het vestigen van de schoolBiEBs met een bijdrage van € 1,73 miljoen.

Vrijwilligers

Naast leesconsulent en leescoördinator vormen de vrijwilligers een belangrijke schakel in de schoolBiEB-formule. De vrijwilligers hebben een belangrijke rol bij het beheer van de schoolbibliotheek, bijvoorbeeld bij uitleen aan kinderen die nog geen gebruik kunnen maken van de zelfbediening. De vrijwilligers worden ingewerkt en aangestuurd door de leesconsulent, maar ze worden geworven door de school. Een schooldirecteur vertelt: 'Het is een mooie manier om gezinnen bij de school te betrekken die dat misschien nog niet zo zijn.'

Door de bibliotheek wordt ook nagedacht over hoe de vrijwilligers in de toekomst structureel bij de schoolbibliotheken betrokken kunnen worden. Het communicatieplan dat is opgesteld om dit doel te bereiken, bevat plannen voor activiteiten zoals een jaarlijkse vrijwilligersborrel en een nieuwsbrief voor vrijwilligers om ze te informeren over actuele ontwikkelingen.

3.4 | Financiën

Ook voor wat betreft de financiële kant van de schoolbibliotheken zijn natuurlijk afspraken gemaakt. In deze paragraaf lichten we deze afspraken toe. De schoolBiEB-formule is niet ontwikkeld om te bezuinigen. Het streven is om budgetneutraal te werken en daar is ook naar toegerekend in de begrotingen. De exploitatie van 43 schoolBiEBs en zeven buurtBiEBs moet dus bekostigd worden met het exploitatiebudget van de vier wijkfilialen die zijn gesloten. Er zijn (behalve de investering van de gemeente) verder geen fondsen of andere geldbronnen ingezet.

Iedere school betaalt de bijdrage van € 8,65 per leerling per jaar voor het in stand houden van de collectie. Met deze bijdrage kan een half boek per leerling per jaar aangeschaft worden; na gemiddeld tien jaar is de gehele collectie dan vervangen. De boeken blijven eigendom van de Bibliotheek 's-Hertogenbosch.

3.5 | Inhoudelijke borging in het onderwijs

Hoe wordt ervoor gezorgd dat de schoolBiEB een plaats in het onderwijsprogramma krijgt? Daarover zijn de volgende afspraken gemaakt (zie bovenste kader).

Bibliotheek 's-Hertogenbosch is ervan overtuigd dat alleen een collectie boeken op de scholen neerzetten niet voldoende is; de meerwaarde zit nu juist in het bieden van de combinatie van een collectie aantrekkelijke en nieuwe boeken met een deskundige op het gebied van leesbevordering. De leesconsulent ondersteunt leerkrachten en vrijwilligers in de schoolBiEB en begeleidt leerlingen bij leesbevorderingsactiviteiten. Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling dat de werkzaamheden van de leesconsulenten beperkt blijven tot praktische zaken rond de schoolBiEB, maar juist dat hun inhoudelijke kennis en expertise op het gebied van leesbevordering benut wordt.

Leesbevorderingsactiviteiten

Voor de scholen is een format ontwikkeld dat als basis kan dienen voor een jaarplan leesbevordering. Het is de bedoeling dat de leesconsulenten samen met de leescoördinatoren op basis van dat format een jaarplan opstellen dat aansluit bij de behoeften van de school. Leesbevorderingsactiviteiten zoals voorleeswedstrijden, de Kinderboekenweek, boekverkiezingen etc. krijgen een plaats in het jaarplan. De cursus Open Boek en de website www.leesplan.nl kunnen scholen hierbij behulpzaam zijn.

De collectie betrekken bij het onderwijs

De invulling van het jaarplan leesbevordering blijft niet beperkt tot het activiteitsniveau, maar de collectie moet een structurele plaats krijgen in het taal- en leesonderwijs. Denk bijvoorbeeld aan dagelijks vrij lezen, aansluiting bij methodes of geregeld voorlezen, ook in de midden- en bovenbouw. 'Dat is echt een kwestie van maatwerk,' vertelt de manager schoolBiEB, 'sommige scholen doen bijvoorbeeld al jaren aan vrij lezen in de klas met zelfgekozen boeken, terwijl op andere scholen technisch lezen

Borging in het onderwijs

- Er is een jaarplan leesbevorderingsactiviteiten (of daar wordt aan gewerkt).
- Er is overleg tussen leesconsulent en leescoördinator, onder andere over het betrekken van de collectie bij het onderwijsprogramma.
- De kernfuncties informatie, educatie, lezen & literatuur en cultuur worden in praktijk gebracht.

Leesplan.nl

De website www.leesplan.nl is opgezet door Stichting Lezen en bedoeld om scholen houvast te bieden bij een structurele aanpak van leesbevordering. Op deze site is niet alleen veel informatie te vinden over leesbevordering, maar er staat ook een overzicht van alle landelijke leesbevorderingsprojecten voor 0-18-jarigen op. Het onderdeel 'mijn leesplan' biedt een stramien voor het schrijven van een schoolleesplan.

Een schooldirecteur:

'Leesplezier ontstaat vooral ook als kinderen heel makkelijk, op een leuke manier en in een gezellige omgeving een boek kunnen pakken.'

Enkele cijfers en onderzoeksgegevens

- Kinderen die gemiddeld een kwartier per dag lezen, kunnen hun woordenschat uitbreiden met 1.000 woorden per jaar.
- Er bestaat een direct verband tussen de omvang van een schoolbibliotheek (collectie, personeel) en de leesresultaten van leerlingen.
- Kinderen die meer lezen, behalen betere resultaten op school.

Bron: 'Meer lezen, beter in taal' (Kunst van Lezen, 2011).

altijd het speerpunt is geweest. Er moet rekening worden gehouden met de voorsituatie op de betreffende school.'

Daarnaast ligt het voor de hand de collectie een rol te laten spelen bij het vormgeven van onderwijs in mediawijsheid, een begrip dat landelijk gezien steeds meer aandacht krijgt. Bibliotheek 's-Hertogenbosch wil in de toekomst een aantal programma's ontwikkelen op het gebied van mediawijsheid die scholen tegen betaling kunnen afnemen.

Leesbevordering op OBS De Kruisstraat

OBS De Kruisstraat heeft sinds juli 2010 een schoolBiEB en is actief bezig met het inhoudelijk invullen van het jaarplan leesbevordering. Omdat dit een hele kleine basisschool is, heeft de leesconsulent tijd om extra leesbevorderingsactiviteiten uit te voeren. Enkele voorbeelden van activiteiten die al zijn opgezet en die in het jaarplan komen:

- **Vrij lezen**
Iedere dag lezen alle leerlingen uit alle groepen een kwartier zelfstandig in een zelfgekozen boek uit de schoolBiEB.
- **Voorlezen**
De leesconsulent leest iedere week groepjes kinderen voor.
- **Praten over boeken**
Leerlingen praten volgens de aanpak van Aidan Chambers in groepjes onder leiding van de leesconsulent over boeken die ze hebben gelezen.
- **Thuis lezen stimuleren**
De leesconsulent en de leescoördinator verzorgen een nieuwsbrief voor de ouders met nieuws over boeken, met praktische zaken over de schoolBiEB, maar ook over het belang van voorlezen.
- **Aansluiten bij methodes**
Op school wordt de methode *Goed gelezen* voor begrijpend lezen gebruikt. De leescoördinator heeft ervoor gezorgd dat de leesconsulent werkbladen uit de methode krijgt en de terminologie uit de methode kent, zodat ze die ook kan gebruiken. In de toekomst is het de bedoeling dat ook de taalmethode *Taalactief* wordt gekoppeld aan de schoolBiEB, bijvoorbeeld door een thematafel in te richten met boeken die passen bij de lessen woordenschatuitbreiding. ■

4 | TIPS EN ADVIEZEN

Het is niet denkbeeldig dat sommige lezers deze brochure hebben doorgelezen en geïnteresseerd zijn in het overnemen van (delen van) de schoolBiEB-formule, maar bij zichzelf denken: 'Ja, dat is allemaal wel mooi, daar in 's-Hertogenbosch, maar bij ons kan dat niet, want...'. Voor deze lezers noemen we in dit hoofdstuk een aantal denkbare bezwaren en lastige omstandigheden die misschien belemmerende factoren zijn in uw gemeente of in uw bibliotheek. We geven daarbij tips en adviezen om naar elementen uit de formule te zoeken die mogelijk wel haalbaar zijn in uw gemeente en in uw bibliotheek.

Bezuinigingen

Anno 2011 krijgen veel bibliotheken te maken met gemeentelijke bezuinigingen en zoeken ze naar mogelijke manieren om kosten te besparen. De schoolBiEB-formule is in 's-Hertogenbosch gestart in een ander economisch en politiek getij. De veranderingen kwamen niet voort uit de noodzaak te bezuinigen, maar uit het ideaal boeken in de nabijheid te brengen van alle basisschoolleerlingen. Het lijkt niet eenvoudig, maar toch zou deze tijd van bezuinigen ook gezien kunnen worden als het goede moment om te veranderen en te vernieuwen. Immers, bezuinigen betekent nadenken over het efficiënt inzetten van je middelen. 'Bezuinigingen dwingen tot nieuw denken, keuzes maken en het zoeken naar een nieuw evenwicht', aldus de directeur van de Bossche bibliotheek. 'Een verdedigende rol spelen heeft nauwelijks invloed op bezuinigingen, het nemen van radicale besluiten maakt meer indruk op de gemeente en kan wél effect hebben.'

Op diverse plaatsen in het land worden al varianten van bibliotheken op basisscholen uitgedacht en opgezet, vaak in het kader van Kunst van Lezen (zoals in Utrecht, Emmen, Almere etc.). Er zijn goedkopere varianten denkbaar zoals:

- niet op iedere school een BiEB, maar alleen op scholen in achterstandswijken of op brede scholen;
- de inzet van (gesubsidieerde) combinatiefunctionarissen vanuit de bibliotheek;
- meer wijkfilialen sluiten om schoolBiEBs te kunnen vestigen;
- leesconsulenten op mbo+-niveau (in plaats van op hbo-niveau) die de scholing 'Medewerker Bibliotheek in de Basisschool' hebben gevolgd.

Enmalige investeringen, zoals die door de gemeente 's-Hertogenbosch zijn gedaan, zijn voor gemeenten vaak niet het grootste probleem. Immers, een eenmalige investering kan op langere termijn efficiënter en kostenbesparend werken mogelijk maken.

Andere bovenschoolse organisatie

Uit het Bossche verhaal zou de conclusie getrokken kunnen worden dat voor het verkrijgen van voldoende draagvlak de goede organisatie van schoolbesturen een voorwaarde is om de schoolBiEB op grote schaal te kunnen invoeren. Toch is dat wellicht te simpel gedacht. Een goed geor-

De veranderingen kwamen niet voort uit de noodzaak te bezuinigen, maar uit het ideaal boeken in de nabijheid te brengen van alle basisschoolleerlingen.

'Als je maar hetzelfde
doel hebt en creatief
nadenkt om dat doel te
bereiken, dan lukt het
wel om wegen daar-
naartoe te vinden.'

ganiseerde bovenschoolse koepel maakt het proces wel gemakkelijker. Zonder samenwerkende schoolbesturen zal het ongetwijfeld meer tijd en energie kosten om draagvlak bij de basisscholen te verkrijgen dan het in 's-Hertogenbosch heeft gekost, maar het is niet onmogelijk. 'Als je maar hetzelfde doel hebt en creatief nadenkt om dat doel te bereiken, dan lukt het wel om wegen daarnaartoe te vinden, ook al is er niet zoiets als de SSPOH', stellen de geïnterviewde gemeenteambtenaren. Ook hoeven de vernieuwingen volgens hen niet altijd meteen op grote schaal te worden ingevoerd. Ze geven als voorbeeld dat op sommige Brede Bossche Scholen positieve ervaringen zijn opgedaan met een wijktheater. Ooit is het wel de bedoeling dat op elke brede school zo'n wijktheater komt, maar dat hoeft niet allemaal meteen. Doordat mensen in het veld er positieve ervaringen mee opdoen, zal het draagvlak vanzelf wel groeien. 'Beter op kleine schaal positieve ervaringen opdoen, dan het meteen op grote schaal aanpakken en jaren blijven aanmodderen.'

Draagvlak bij de basisscholen

Ook in 's-Hertogenbosch zijn er scholen geweest die niet meteen zo enthousiast waren voor een schoolBiEB op hun school. Enkele scholen verzetten zich, omdat ze schoolBiEB vanwege het sluiten van de wijkfilialen als verkapt bezuiniging beschouwden, geen ruimte hadden of de eigen bijdrage niet hadden begroot. Dat is vanuit strategisch oogpunt meteen heel serieus genomen. Zo is er bijvoorbeeld een bezoek aan de schoolBiEB-pilotschool geregeld, zodat de schooldirecteuren met eigen ogen konden zien hoe enthousiast de leerkrachten en leerlingen waren over de schoolBiEB.

Ook de manager schoolBiEB heeft bij de start van een nieuwe schoolBiEB op een school soms te maken met schoolteams die in eerste instantie nogal wat haken en ogen zien. Haar ervaring is dat die haken en ogen al snel zijn vergeten als de schoolBiEB er eenmaal is: 'Laat de moed niet zakken! Na aanvankelijke strubbelingen en aarzelingen op een school, kan de opening van de schoolBiEB nog echt een feestje worden.'

Veiligheid

Voor brede scholen die een buurtBiEB krijgen die ook door buurtbewoners gebruikt wordt, is veiligheid een extra (en terecht) punt van aandacht en zorg. Ook in 's-Hertogenbosch is dit een aandachtspunt; niet alleen bij de bibliotheek, maar ook bij de gemeente. Samen wordt naar een oplossing gezocht voor het dilemma van veiligheid versus toegankelijkheid. Voorlopig wordt de oplossing soms pragmatisch gezocht in een aparte ingang (zodat buurtbewoners niet de hele school door hoeven). In een andere school komt een biebbox bij de ingang te hangen: een geautomatiseerde voorziening waar mensen boeken kunnen inleveren en gereserveerde boeken kunnen ophalen.

Sluiten van wijkfilialen

Bibliotheken en hun leners zijn vaak gehecht aan hun gebouwen en sluiting van filialen ligt dan gevoelig. Intussen worden de voorzieningen die wijkfilialen bieden, vaak steeds minder goed: kleine gebouwen met beperkte openingstijden en een beperkte collectie. De strategisch adviseur van Bibliotheek 's-Hertogenbosch zegt hierover: 'Bezwaren tegen het sluiten van wijkfilialen hebben vaak niet zoveel te maken met de kernfunctie van een bibliotheek, namelijk het lezen, maar liggen dikwijls meer op het gebied van welzijn (de krant lezen, gezelligheid). Toch is welzijn niet de kernfunctie van een bibliotheek.'

Het is belangrijk onderscheid te maken tussen de functie van de bibliotheek en het gebouw: het gebouw moet ten dienste staan van de leesfunctie en moet geen doel op zichzelf worden. Het heeft in 's-Hertogenbosch goed gewerkt om al in een vroeg stadium de politiek, maatschappelijke organisaties en de bibliotheekleden deelgenoot te maken van de problemen waar de bibliotheek mee worstelde. En van de richting waarin de oplossing gezocht werd natuurlijk. ■

5 | EPILOOG

**Leerkrachten
observeren dat kinderen
meer lenen en lezen.
Geregistreerde uitleen-
gegevens wijzen ook in
die richting.**

Bibliotheek 's-Hertogenbosch wordt vaak gebeld door bibliotheken elders in het land die belangstelling hebben voor de schoolBiEB-formule en er informatie over opvragen. Dat wijst erop dat veel andere bibliotheken het een interessante formule vinden.

Over de effecten van schoolBiEB kunnen we in deze brochure nog niet veel melden, daarvoor is het nog te vroeg. Bibliotheek 's-Hertogenbosch is samen met Kunst van Lezen en Sardes bezig met het opzetten van een model voor een monitor waarmee in de toekomst de opbrengsten en effecten van schoolbibliotheken gevolgd kunnen worden. Dit model zal ook landelijk beschikbaar komen. In de interviews vertelden leesconsulenten, leerkrachten en andere betrokkenen al wel positieve effecten van de schoolBiEB te zien. Er is enthousiasme bij leerkrachten en leerlingen, en leerkrachten observeren dat kinderen meer lenen en lezen. Het aantal uitleningen wordt ook geregistreerd door de bibliotheek en de verwachting is dat uitleencijfers zullen stijgen. De eerste gegevens wijzen ook in die richting.

De schoolBiEB-formule is een kansrijk model in een tijd waarin bibliotheken nieuwe wegen moeten inslaan. Voor de kosten die gemoeid zijn met vier wijkfilialen kunnen in het Bossche model vijftig schoolbibliotheken worden gevestigd. Daarmee worden alle kinderen in de basisschoolleeftijd bereikt en hebben zij dagelijks toegang tot de boekencollectie op hun school. Voor de toekomst van de openbare bibliotheken is dat een interessante en veelbelovende ontwikkeling. Een nadeel voor met name de volwassen (minder mobiele) leners is dat zij hun wijkfiliaal moeten missen, maar de bibliotheek heeft dit bezwaar opgevangen door onder andere het vestigen van servicepunten in de wijken. De Bossche ervaringen laten zien dat het concept tot nu toe goed werkt: het proces van de uitrol van de schoolbibliotheken ligt op schema. Als het zo doorgaat zijn in 2013 inderdaad alle basisscholen voorzien van een schoolbibliotheek. Bovendien zijn er al verdere plannen om de schoolBiEB-formule te vertalen naar de groep jongste kinderen (nul- tot vierjarigen) en naar het speciaal onderwijs.

We hopen dat deze brochure over de Bossche schoolBiEB-ervaringen bibliotheken, schoolbesturen, gemeenten en anderen op ideeën zal brengen om nieuwe wegen te zoeken naar schoolbibliotheken op basisscholen. ■

BIJLAGEN

BIJLAGE 1

DANKWOORD

Onze bijzondere dank gaat uit naar de volgende personen en organisaties voor hun inhoudelijke bijdrage:

Thomas van Dalen	Procesbegeleiding & strategisch advies
Hans Derks	Directeur Bibliotheek 's-Hertogenbosch
Stieneke Eising	Monitor netwerken leesbevordering (Kunst van Lezen)
Saskia Evers	Adjunct-directeur Bibliotheek 's-Hertogenbosch
Titus Hoedemaker	College van bestuur ATO Scholenkring
Martin Hol	Manager onderzoek & ontwikkeling Bibliotheek 's-Hertogenbosch
Annette Janssen	Coördinator jeugdbibliotheekwerk Bibliotheek 's-Hertogenbosch
Lea Kessels	Projectleider Bibliotheek op de Basisschool (Kunst van Lezen)
Wendy Konijnendijk	Manager schoolBiEB Bibliotheek 's-Hertogenbosch
Adriaan Langendonk	Projectleider Kunst van Lezen
Gineke Lubbelinkhof	Leescoördinator OBS De Kruisstraat
Agnes van Montfoort	Stichting Lezen
Nicolien de Pater	Coördinator Bibliotheek op de Basisschool Utrecht
Marie-Anne Raaijmakers	Monitor netwerken leesbevordering (Kunst van Lezen)
Marcel Rovers	Gemeente 's-Hertogenbosch
Truuske Sanders	Sectorinstituut Openbare Bibliotheken
Christel Schrijver	Leesconsulent Bibliotheek 's-Hertogenbosch
Isolde Vega	Bibliotheek Utrecht
Edward Vinken	Directeur Kindcentrum Sterrenbosch
Hannah Vossen	Stedelijk coördinator VVE
Sandra van Wersch	Gemeente 's-Hertogenbosch

BIJLAGE 2

GENOEMDE WEBSITES

www.kunstvanlezen.nl
www.biebinbeweging.nl
www.boekstart.nl
www.leesplan.nl
www.cursusopenboek.nl

CONVENANT SCHOOLBIEBs EN BUURTBIEBs IN DE GEMEENTE 'S-HERTOGENBOSCH

Convenant

SchoolBIEBs en BuurtBIEBs in de gemeente 's-Hertogenbosch

Partijen:

1. Stichting Openbare Bibliotheek 's-Hertogenbosch
2. Stichting Algemeen Toegankelijk Onderwijs 's-Hertogenbosch
3. Stichting Signum 's-Hertogenbosch
4. Stichting de Lejestroom Vught

Constateernde:

- dat onderzoek uitwijst dat leesbevordering van groot belang is voor de cognitieve en emotionele ontwikkeling van kinderen én voor hun lees- en schrijfvaardigheid;
- dat een goede en aantrekkelijke collectie de basis is voor een actief leesbevorderingsprogramma;
- dat scholen in 's-Hertogenbosch op dit moment veelal niet beschikken over een collectie boeken die up to date, gevarieerder en aantrekkelijker samengesteld is;
- dat 'nabijheid' van zo'n collectie cruciaal is voor de vanzelfsprekende toegang voor alle kinderen;
- dat begeleiding door professionals bij zowel het opbouwen als het onderhouden van de collectie, alsook bij het verder ontwikkelen van leesbevorderingsprogramma's wenselijk is;
- dat inhoudelijke samenwerking tussen school en bibliotheek absolute voorwaarde is voor het ontwikkelen van een leesbevorderingsprogramma, passend bij de school.

Overwegende:

- dat het doel om het leesplezier en de leesprestaties van de kinderen van 0 tot 13 te stimuleren door alle partijen gedeeld wordt;
- dat een schoolbibliotheek een goed instrument is om dit doel te helpen bereiken.

Komen als volgt overeen:

- partijen zullen middels gezamenlijke en structurele afspraken inspanning leveren om in alle basisscholen van de gemeente 's-Hertogenbosch een schoolbibliotheek te vestigen;
- de realisatie van deze plannen voortvarend ter hand te nemen en in een vierjarig project af te ronden;
- met elkaar afspraken te maken over afstemming van activiteiten en onderlinge samenwerking en de afzonderlijke inzet van elke partij daarbij;

- een stuurgroep in te stellen van gemandateerde vertegenwoordigers van bovengenoemde partijen;
- aan de stuurgroep de volgende verantwoordelijkheden toe te kennen:
 - scholen en instellingen te houden aan de afspraken die in de stuurgroep zijn gemaakt;
 - als klankbord te fungeren voor scholen en instellingen;
 - toezicht te houden op de uitgaven;
 - de voortgang van de realisatie te bewaken en te evalueren.
- Onder een schoolbibliotheek te verstaan een bibliotheek:
 - met een actuele en gevarieerde collectie boeken;
 - waarbij een professionele leesconsulent vanuit de bibliotheek betrokken is;
 - waarbij een professionele leescoördinator vanuit de school betrokken is;
 - waarvoor binnen de school ruimte wordt gecreëerd;
 - die geborgd is in het beleid van de school en de bibliotheek.

Aldus opgemaakt en overeengekomen te 's-Hertogenbosch op 14 juli 2010;

namens:

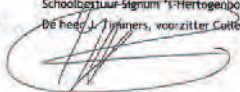

Stichting Algemeen Toegankelijk Onderwijs 's-Hertogenbosch
De heer J. van Lanen, voorzitter College van Bestuur

Schoolbestuur Signum 's-Hertogenbosch
De heer J. Timmers, voorzitter College van Bestuur

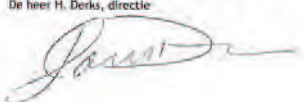

Stichting De Lejestroom Vught
De heer Th. Vorstenbosch, voorzitter College van Bestuur

Stichting Openbare Bibliotheek 's-Hertogenbosch
De heer H. Derks, directie

BIJLAGE 4

DASHBOARD (IN ONTWIKKELING)

Voorbeeld dashboard SchoolBiEB

● ingevuld
● transitie
● niet ingevuld

School	school a	school b	school c	school d	school e	school f	school g	school h	school i	school j	school k
leesonderwijs											
leesconsulent	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
leescoördinator	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
vrijwilligers	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
collectie											
5 + 2 per leerling	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
10 % vervanging	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
collectiemonitor	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
openings tijden											
minimaal onder schooltijd	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
selfservice											
aanwezig	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
wordt gebruikt	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
leesbevordering											
jaarkalender	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
beleidsafstemming	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
fase	2	1	1	1	2	2	1	2	1	2	1

fase 1 directie en team tonen minimale betrokkenheid bij de SchoolBiEB
leesconsulent is uitsluitend bezig met beheer

fase 2 het minimum van de formule wordt niet ingevuld
school toont verantwoordelijkheid maar deze is nog willekeurig
leesconsulent wordt incidenteel betrokken bij leesonderwijs

fase 3 het minimum van de formule wordt behaald
directie en team zijn zichtbaar verantwoordelijk voor de SchoolBiEB
leesconsulent is vanzelfsprekend partner in leesonderwijs
de formule wordt op alle punten gehaald
de SchoolBiEB is verankerd in het beleid van het onderwijs

BIJLAGE 5

FUNCTIEOMSCHRIJVING LEESCONSULENT (SAMENGEVAT)

Situatieschets

De leesconsulent (LC) is de vertegenwoordiger van de bibliotheek binnen de basis- en brede scholen. De LC ondersteunt docenten binnen de basis- en brede scholen bij de uitvoering van het lees- en taalbeleid door activiteiten te faciliteren en te ondersteunen. De LC begeleidt vrijwilligers in het kader van de benodigde dienstverlening van de school- en buurtBiEB. De LC voert (project)werkzaamheden uit met het accent op leesbevordering en mediawijsheid. De LC ontvangt leiding van de manager SchoolBiEB.

De leesconsulent is verantwoordelijk voor de volgende resultaatgebieden:

- 1 | Ondersteuning van docenten in de school- of buurtBiEB;
- 2 | Begeleiding in de school- of buurtBiEB;
- 3 | Informatiedienstverlening in de school- of buurtBiEB;
- 4 | Klantenservice en leenservice in de school- of buurtBiEB;
- 5 | Publieksactiviteiten en presentatie collectie in de school- of buurtBiEB;
- 6 | Verblijffunctie in de school- of buurtBiEB.

Functie-eisen

- Beroepsopleiding op hbo-niveau;
- Aantoonbare brede interesse voor kinderen, onderwijs & educatie en ouders;
- Basiskennis van leesbevordering en media-educatie, mediawijsheid, leermethodes van scholen en projecten;
- Basiskennis van de ontwikkelingspsychologie van het kind;
- Aantoonbare interesse voor en kennis van jeugdliteratuur;
- Didactische vaardigheden;
- Kennis van en kunnen werken met geautomatiseerde uitleen- en innamesysteem;
- Kennis van bibliotheekdiensten en -producten om te kunnen doorverwijzen;
- Basiskennis zoekvaardigheden in de catalogus, databanken en internet;
- Basiskennis van het verhelpen van eenvoudige storingen bij kopieerapparatuur en computers;
- In staat zijn de bibliotheek en haar dienstverlening te kunnen verkopen dat wil zeggen onder de aandacht van de klant te brengen.

Competenties

- Samenwerken;
- Klantgericht;
- Flexibiliteit/aanpassingsvermogen;
- Gespreksvaardigheid en mondelinge taalvaardigheid;
- Initiatiefrijk;
- Luisteren;
- Mens- en taakgerichte begeleiding;
- Netwerkvaardigheid;
- Projectmatig kunnen werken.

BIJLAGE 6

FUNCTIEOMSCHRIJVING LEESCOÖRDINATOR

Visie, doelstelling en planning

De leescoördinator zorgt ervoor dat de school/het docententeam een visie op leesbeleid formuleert en daar concrete en meetbare doelstellingen aan koppelt. Op basis van visie en doelstellingen wordt voor de hele school een leesrooster gemaakt: een overzicht van de werkvormen en leesactiviteiten die in de verschillende leerjaren worden toegepast/uitgevoerd. Per leerjaar wordt door de betreffende leerkracht een planning gemaakt, wanneer welke schoolbrede activiteiten worden uitgevoerd. Aan het eind van het schooljaar zorgt de leescoördinator op teamniveau voor een goede evaluatie van de uitgevoerde activiteiten. Op basis van de evaluatie wordt het leesrooster voor het komende schooljaar opgesteld, waaraan per leerjaar een nieuwe planning wordt gekoppeld door de betreffende docent. De leescoördinator (samen met de directie) begeleidt bovengenoemd proces, signaleert eventuele tekortkomingen en doet voorstellen tot verbetering.

Beheer en aanvulling van de boekencollecties

De leescoördinator hoeft deze taak niet in zijn geheel zelf uit te voeren, maar kan ouders, collega's of oudere kinderen daarvoor inschakelen. De coördinatie is echter in handen van de leescoördinator. Voor de aanvulling en het systematisch invoeren van nieuwe boeken heeft de leescoördinator de beschikking over een daarvoor bestemd budget.

Leesbelevingsactiviteiten

De leescoördinator stelt jaarlijks een leesrooster (zie boven bij punt 1) op dat voor de collega's in de verschillende leerjaren het uitgangspunt is voor een concreet planningschema per leerjaar.

Waar nodig ondersteunt en stimuleert de leescoördinator collega's om tot een goede planning voor de eigen klas te komen.

Professionaliseringsplan

- Het in overleg met de leesconsulent onder de aandacht brengen van professionaliseringsactiviteiten op het terrein van leesbeleving of het schoolspecifiek organiseren daarvan.
- Verhoging van de kwaliteit van de leesbeleving door specifieke aandacht voor de uitvoering van de structurele leesbelevingsactiviteiten in methodes of daarbuiten in de vorm van boekpromotie, leeskring, voorlezen.
- (Mede)verzorgen van teamvergaderingen over leesbeleving. In ieder geval de teamvergadering waarin de activiteiten van het afgelopen schooljaar worden geëvalueerd en de nieuwe plannen worden bedacht.
- Zelf op de hoogte blijven van ontwikkelingen op het terrein van de leesbeleving door middel van literatuurstudie, cursussen, workshops, studiedagen.

Contactpersoon

De leescoördinator is contactpersoon voor leesbevorderende instanties en collega leescoördinatoren en neemt deel aan het gemeentelijk leesbevorderingsnetwerk.

SCHOOLBiEB 'S-HERTOGENBOSCH

Samenwerking tussen openbare bibliotheken en het basisonderwijs is een trend aan het worden: op veel plaatsen in het land wordt volop geëxperimenteerd met het vestigen van bibliotheken op basisscholen. Een van de bibliotheken die met recht als voorloper beschouwd kan worden op dit gebied is Bibliotheek 's-Hertogenbosch. In de komende jaren krijgen alle Bossche basisscholen een schoolBiEB; dat betekent dat alle leerlingen op termijn een aantrekkelijke boekencollectie binnen handbereik hebben.

Deze brochure is bedoeld om te informeren en te inspireren. Er wordt beschreven wat de schoolBiEB-formule nu eigenlijk inhoudt en hoe in 's-Hertogenbosch concreet wordt gewerkt aan de totstandkoming van schoolbibliotheken. Maar daarnaast dient de tekst ook ter inspiratie om op zoek te gaan naar elementen uit de formule die voor andere bibliotheken in andere gemeenten, met andere lokale omstandigheden, van waarde kunnen zijn.